

JUOZAS PIKČILINGIS

J. BALČIKONIS APIE STILIŲ

Profesorius Juozas Balčikonis kartu su savo mokytoju ir bendradarbiu Jonu Jablonskiu, regis, galėtų pasakyti: į stilių nesikišu, man rūpi kalbos taisyklingumas. Iš tikrųjų ne visai šitaip yra. Teisybė, tiesioginių minčių apie stilių profesoriaus palikime terandame vieną kitą, bet nemaža dalis jo taisyčių yra ne kas kita, kaip stilistika. O ką ir kalbėti apie tą kelią, kuris jo nueitas, ieškant paties geriausiojo stilistinio varianto verčiant, redaguojant. Juk tūlo sakinio, kurį skaitome „Tūkstančio ir vienos nakties“, Grimų, Haugo, Anderseno, Pero pasakų ar Dž. Svifto „Guliverio kelionių“, Ž. Verno grožinių kūrinių vertimuose, galutinė redakcija atrinkta iš daugio galimų: gal trijų, gal penkių ar net septynių. Bet ir šiaip rašydamas kalbos praktikos klausimais neretai kur pasako ką tiesiog ir apie stilių. Tarkime, kalbėdamas apie mąstymą ir jo santykį su tokiomis kalbos ypatybėmis, kaip aiškumas, suprantamumas. Straipsnyje „Kodėl reikia gerai mokėti savo kalbą“, skaitome: „Joks kitas dalykas neišmoko tiek logiškai galvoti, kaip kalba, nes be kalbos nėra minties. Tik per kalbos aiškumą pasiekiame minties aiškumą“¹.

Čia, o ir dar vienur kitur kliudomos, nors ir konkrečiais vardais nepavadintos, kitos stiliaus ypatybės: gyvumas, sugestyvumas. O štai atsiminimuose apie J. Jablonskį pabrėžiama: jei kalbi ten, kur žodis atlieka estetinę paskirtį, neišleisk iš akių žodžio konotacijos ypatybių – jo atspalvių, jausk žodžio spalvą. Cituojamas J. Jablonskio priekaištas tiems, kurie šito nepaiso: „kaip žiūrėtų jis, kalbos vartotojas, į tapytojo darbą, iš kurio matyti, jog to tapytojo nesusivokiama ir nesirūpinama nusivokti apie spalvų reikšmę tapyboje, apie tapinio medžiagą, lytį (formą)?“²

Tačiau atviriausiai apie stilių profesorius, kaip ir J. Jablonskis, prasitaria polemikoje su rašytojais.

Skaitome atsakymą B. Sruogai: „Klysta rašytojai manydami, kad tik jie žino, kas yra stilius. Savo mėginimu didžiausias kalbos klaidas išaiškinti stiliaus ypatumais parodo tik, kad jie ir apie stilių nekiek nusivokia. Gero stiliaus pirmas reikalavimas – kalbos taisyklingumas. Kur kalba netaisyklinga, ten ji negyva, o kur negyva, ten nesklandi, tad kaip gali būti geras stilius. Stilius nuo kalbos neatskiriamas. Stilius gali būti įvairus, bet negali išeiti iš rėmų, jam kalbos nustatytų“³.

¹ Balčikonis J. Rinktiniai raštai. – V., 1978, t. 1, p. 106.

² Balčikonis J. Atsiminimai apie J. Jablonskį. – Kalbotyra, 1962, t. 5, p. 61.

³ Balčikonis J. Atsakymas ponui Baliui Sruogai. – Kn.: Rinktiniai raštai. V., 1978, t. 1, p. 57.

Mat esama autorių, stilių kuriančių tuo, kad nukrypsta nuo visuotinai priimtų ir praktikuojamų žodinių bei gramatikos normų, šių įžūliu ir niekuo nepagrįstu laužymu, teisinamu nebent ta universaliaja „poetikos laisve“. Šitokių užuominų būta ir B. Sruogos polemikoje — straipsnyje „Apie kalbininkus ir rašytojus“ („Lietuva“, 1927). Čia profesorius J. Balčikonio žodžiais sakant, „savo (t.y. rašytojų) didžiausias klaidas“ linkstame remti „stiliaus ypatumais“.

Po kiek laiko B. Sruoga parašo straipsnį „Rašytojas ir gramatika“, kuriame, tarp kitų teiginių, randame: „Jei gramatikas, na, tegu bus kalbininkas, yra lavoninės specialistas, tai kaip tik tai ir yra jo priedermė nustatinėti būtinuosius gyvybės palaikymo dėsnius, gyvojo organizmo iš pavojų gelbėjimo dėsnius!“ Kalbininkas — anatomas, pjaustantis lavonus, dirbąs nelabai malonų darbą, o kiek gero žmonijai padarąs: mokantis, kaip reikia gyvybę palaikyti. Šiuo atveju B. Sruoga turi galvoje kalbos gyvybę. Manychiau, kad šis straipsnis yra, nors ir netiesioginis, bet nuoširdus atsiliepimas į J. Jablonskio ir J. Balčikonio rašytojams primenamą dalyką: paisykite kalbos raidos dėsnių, jos taisyklingumo. Ir visų pirma, manychiau, turbūt tai atsiprašymas J. Balčikonio, kuris buvo užkabintas minėtame straipsnyje.

Stilius kliudomas ir ne viename kitame J. Balčikonio straipsnyje, recenzijoje. Sakysim, „Keliose pastabose dėl V. Mykolaičio-Putino romano „Altorių šešėly“ kalbos“ (1935). Plg.: „Kai dėl mūsų (= dėl mūsų), tai galėjai atostogauti nors ir visą žiemą“; „Jis nujautė, kad pažintis įvyko baronienei norint (= baronienės noru)“; Juk šitaip arčiau šnekamosios kalbos, anaip — knygiškiau. Romano autorius vartoja šalutinius sakinius be pagrindinių: „Nes aš tamstą vis dėlto atsiminsiu“. Bet juk tai yra priduriamoji konstrukcija, kuria čia stilizuojama. Tad vargu ar čia recenzentas teisus, reikalaudamas tos konstrukcijos normalesnės. Dar vienas kitas pavyzdys iš kitų straipsnių bei recenzijų: — „Prašau (= prašom) įeiti, — pasakė Rimukas“; „Jos siekia (= nori, rūpinasi) pakelti derlių“; „giriama atsiliepęs apie knygas (= gerai atsiliepęs, pagyręs knygas)“. Tiesa, prof. J. Balčikonis, galimas daiktas, minėtuosius dalykus taiso daugiau kaip netaisyklingumus, bet, žiūrint mūsų akimis, jie priderėtų stiliui — taisydas dažniausiai esti arčiau šnekamosios kalbos arba bent jau nebe toks knygiškas bei dar kitaip stilistiškai geresnis. Ypač šita pasakytina apie tuos atvejus, kur duodami keli atitikmenys. Pavyzdžiui, recenzijoje „Gogolio raštų vertimai į lietuvių kalbą“ teikiant pasakymą „puiki bobikė“ keisti „gražia mergaitė“, o jei ne, — „dailia mergužė“ ar net „gražia varliūkštė“. Arba V. Mykolaičio-Putino „Sukilėlių“ pasakymą „ruošėsi... šienapjūtei“ — keisti: „galvojo apie šienapjūtę“, „taisėsi šienauti“, „rengėsi į pievas“. Tačiau, atvirkščiai, esama atvejų, kur taisyti bei ką teikti nesii-mama, o tik papeikiama. Šitaip esti ten, kur kliudomi specialesni stiliaus dalykai. Štai „Abejotinų V. Mykolaičio-Putino „Sukilėlių“ kalbos dalykų“ pabaigoje dar pridodama: „Vietomis autorius kažkaip negyvai reiškia savo mintis“. Kas turima galvoje? „Domiai išklauses visą skaitymą“. Juk tai iš tikrųjų ne itin vykęs, dirbtinokas žodžių junginys! Ne itin įtikinamai sukurtos ir metaforos „glūdėti“ vaizdas: „Visa sodyba glūdėjo skaudulingame ramume“; „Bagynų rūmas

⁴ Sruoga B. Raštai. — V., 1957, t. 6, p. 333.

tebeglūdi šiukšlėse kaip koks apleistas lokio laužas“. Ar rūmai gali glūdėti šiukšlėse?.. Be to, šią metaforą esame pratę matyti vartojamą ką teigiamai apibūdinant, šiltai apie ką atsiliepiant, plg.: „Kai sūnus duoną turės, ir motina galės prie jo glūdėt“ (Surviliškis). „Par man glūdėjo da ana daina“ (Daugėliškis). „Revoliucinės jėgos glūdi liaudies ir kareivių sąjungoje“. O išvis recenzentui daugiausia kliūna veiksmazodis *ruošti(s)*, vartojamas tikrai ne itin stilingai ir praryjantis ne vieną kitą – *taisyti(s)*, *virti*, *gaminti*, *daryti*, *rengti*, *kelti*, *rašyti* ir kt., plg.: „liepė ruošti (= taisyti) svečiui nakvyne“; „motina su Gene pusrytį paruošė (= pataisė, išvirė, pagamino)“; „vestuves ruoškite (= darykite, renkite, kelkite)“; „tikrasis manifestas jau ruošiamas (= rašomas?)“; dar jau minėtas „ruošėsi... šienapjūtei“. Pastabose apie J. Baltušio „Parduotų vasarų“ (I) kalbą: „viskas paruošta (= pataisyta, sutvarkyta)“; „pamokas paruošėt (= išmokot)“; „paroda Kaune ruošiamą (= taisomą, daromą)“; „Kokį ten jovalą ruošė (= taisai, maišai) už durų?“; „Mendelis važiuoja! Ruoškit (= čiupkit, imkit, taisykit...) botagus!“

Iš formų daugiausia stiliui nusidėta abiejuose minėtuose kūriniuose vartojant, pasak profesoriaus, „nei vienai mūsų tarnei nepažįstamą esamojo laiko pirmąjį asmenį *prašau*, šio vietoj vartotinas prievaismis *prašom*. „Prašau sėsti“; „Prašau atleisti, kad pasivėlinau“; „... o dabar prašau į vidų...“ „– Ir taip per visą knygą“, – apmaudauja recenzentas. Tas pat atsiliepiame apie J. Baltušio „Parduotų vasarų“ kalbą, kur randame taisomą: „Prašau, pone inspektorai“; „Tai prašau tamstas trobon“. Šią formą profesorius irgi laiko netaisyklinga. Mes, stilistai, manytume, jog čia derėtų papriekaištauti autoriams dėl to, kad jie nepasinaudoja tais galimais stilistiniais niuansais, kurių teiktų sinoniminės formos *prašom*, *prašyčiau*, *prašytume*, ir teprabyla į pašnekovą per daug oficialiai, šaltai.

Visa pastraipa „Sukilėlių“ recenzijoje paskiriama sintaksinėms padalyvio konstrukcijoms – jų taisyms. Štai: „Išpirkti žemę galima tik susitarus su ponu ir jam sutinkant (= su jo sutikimu); Skrodskis, atsisakius valstiečiams (= dėl valstiečių atsisakymo) užtraukė vaiską; bausmę įvykdys dvaro kotas Rubikis, dragūnams padedant (= dragūnų padedamas; su dragūnų pagalba); Maištininkams atsisakius atiduoti valdžiai savo vadą (= į maištininkus, atsisakiusius atiduoti valdžiai savo vadą)... kariuomenė paleido šūvius“. Čia taisyta be kokių aiškinimų, tad sunku pasakyti, ar tos konstrukcijos laikytos netaisyklingomis, ar negyvomis, ar gal, ko gero, ir tokiomis, ir tokiomis. Dabar jas laikytume – išskyrus gal tik prieš paskutinįjį atvejį, kuris yra netaisyklingas, – taisytinomis dėl to, kad yra pernelyg knygiskos, turi laikraštinį skambesį.

Dar keli pavyzdžiai, kuriuos manyčiau esant stilistiškai taisomus, nes jie esti vienai ar kitaip meniškai neįtikinami, dirbtinoki ir ne visai tikslūs: „Ir dabar jis (laidkrodis) nenuilstamai (= be paliovos, nuolat) tikėjo; Varšuvai kainavo (= atsiėjo) daug pinigų; dar sekančią dieną (= kitą dieną) dvidešimt vyrų... turi stoti į dvarą. (J. Baltušio: (bitė) palypėjo žemyn prie sekančio (= kito) žiedo.) Ta žinia, be abejo, žalingai atsilieptų (= pakenktų) jo sveikatai; Diena turėjo būti pavasariškai džiugi (= smagi, linksma); Kokį milžinišką (= didelį, baisų...) įspūdį padarė; Išdėti visą elgesio netinkamumą (= netikimą); Veltui duoną ėdą ir alina (= skurdina, vargina) juos pačius“.

Ši sąrašą galėtume pratęsti pastabomis J. Baltušio „Parduotų vasarų“ (I) kalbai, jų žodžiui, šių irgi esama tokių, kurios yra daugiau ne taisyklingumo, o stiliaus dalykas.

Ar visur recenzentas buvo teisus? Vienu kitu atveju gal ir ne! Pradėkime nuo labai elementaraus pavyzdžio. Sakysim, jau pabardamas V. Mykolaitį-Putiną už „kavolių“, vartojamą vietoj „kalvio“: „– Kavoliau (= kalvi), štai nudilo ir trūko vienas brizgilo žiedas“. Mat Surviliškio apylinkėse žmonės paprastai saką „kalvis“. Taisomas tas žodis ir „Parduotose vasarose“: „Kavoliu (= kalviu) aš nebūsiu“. Bet juk čia rašytojai stilizuoja. Juk „Sukilėlių“ kalba – tai prieš šimtą metų Surviliškyje skambėjusi kalba, ir gal tada joj vietoj *kalvio* buvo *kavolis*. Ne, neginu šio barbarizmo. Užtenka priminti, kad negalima visko, ko būta žmonių kalboje, be atrankos perkelti į grožinį kūrinį. Tik čia jau nebeužtenka taisyklingumo mato – dera atsižvelgti į žodžio vartojimo tikslumą. Tad šitokie taisymai neturėtų patekti į tokią pat plotmę, kaip, tarkime, netaisyklingi įnagininkai ar vietininkai. Juk tai rašytojo idėjinio meninio sumanymo apraška. Ir jau visiškai nepritariama keisti žodžius, kurie yra senas tradicinis klodas bei visuotinai vartojami: gandrą – gužų, sukilėlius – maištininkais, beždžionę – malpa ir t.t.

Kur kas problemiškesnis dalykas – peikiamieji rašytojų metaforiškai vartojami žodžiai. Straipsnyje „Šis tas dėl „Parduotų vasarų“ kalbos“ avietyno pavėnėj dainuojantis „girtas nuo saulės uodas“ keičiamas zyziančiu, zvimbiančiu uodu, o balandis..., sėdintis sau apmiręs – tupinčiu. Šių įvaizdžių autorius, kaip atsimeiname, nieku gyvu nėra linkęs atsisakyti⁵. Ir čia jam pridera lemiamas žodis. Juk norėta pasakyti figūriškai! Uodas dainuoja, balandis sėdi nelyginant žmogus. Ir čia sunku tokį tropą vartojančiam rašytojui prieštarauti. Lygia dalia vargu ar dera ginti jam debesis vadinti švininiais, ne juodais, tamsiais, o snaiges tupiančiomis, ne gulančiomis, krintančiomis.

Nemaža stiliui artimų dalykų ir patarimų, kaip geriau pasakyti, randame straipsnyje „Reikia gerinti spaudos kalbą“. Jie štai kokie: „Šiomet, prieš prasidedant tvartiniam laikotarpiui (= prieš uždarančią gyvulius į tvartus), kolūkio vadovai žadėjo panašią klaidų nekartoti“; „Nė vienas iš kombainų nepanaudojamas kūlimui (= nepavartojamas kultivatorius)“; „Žliaubia šaltas rudeninis (= rudens, rudens) lietus“. Juk tikrai čia visais atvejais mintis prašyte prašosi pasakoma ne taip pasiduodant madai – be tų, kur reikia ir kur nereikia, brukamų *tvartinių laikotarpių*, be veiksmožinio daiktavardžio naudininko konstrukcija reiškiamos tikslo aplinkybės, be išvestinio būdvardžio reiškiamo derinamojo pažyminio, kur gyvoji kalba pataria: vartok nederinamojo pažyminio kilmininką.

Dar keli pavyzdžiai: „Vadovai privalo (= turi) į kolūkį pasiųsti (= nusiųsti) savo kertamąsias“; Sparčiai vystomas (= keliamas, plečiamas) kiaulių ūkis“; „Barkūnas bičių labai noriai lankomas (= Iš barkūno bitės labai nešė)“; „Kolūkiečių lenktyniavimas dar labiau plėsis, atnešdamas (= ir atneš) naujas pergales žemės ūkiui“; „Organizuoja kolūkiečių mases (= kolūkiečius) tarybos sesijos sprendimų įgyvendinimui (= sprendimams įgyvendinti)“; „Geriau-

⁵ Baltušis J. Apie kūrybinį darbą. – Kn.: Raštai. V., 1959, t. 3, p. 71–72.

siai atspindi (= vaizduoja, iškelia, atšviečia...) esamą padėtį mūsų literatūrinėje kritikoje“; „Laisvę mylinti (= laisvę branginanti, laisvinga) Egipto liaudis vieningai stoja į kovą“; „Negali būti nė kalbos, kad Egiptas pasirengęs mestis (= pulti) Amerikai į glėbį“; „Moterys ruošiasi (= namus tvarkosi)“; „Perdavė žemę darbo valstietijai (= valstiečiams); „Viešpatauja gili (= didelė, visiška) tyla“; „Kalbasi su aukštų (= didelių, gausių) derlių meistrais“.

Gyvoji kalba taip pataria – šitaip galėtume nusakyti prof. J. Balčikonio taisyminių motyvus bei pamatą, jo sampratą, kur dera ieškoti atramos geram stiliui. Gyvai pasakyta ar ne – šit kaip čia esąs keltinas klausimas. Esama nemaža aforizmų apie gerą stilių. Pasak vieno, to gerumo dominantė – aiškumas, pasak kitų – tikslumas, tretiems – glaustumas, dar kitiems – vaizdingumas, skambumas ir t.t. Profesoriumi J. Balčikoniumi viso ko pradžių pradžia bei matas – gyvumas: „Kas prieštarauja gyvos kalbos dvasiai, tas negali būti geras“⁶, – sako jis. Žinoma, neatmetamos ir kitos stiliaus ypatybės. Pavyzdžiui, minėtasis aiškumas: „Tik aiškia ir gyva kalba išdėstytos mintys pasiekia klausytojų širdis ir ten įleidžia giliai šaknis, o kas teikiama vargiai įkandama kalba, nueina paviršium neužkliudžius žmogaus sielos ir išnyksta kaip muilo burbulas ore“⁷. O šitaip, t.y. gyva bei pagautu bus, jei laikysimės kuo arčiau šnekamosios kalbos. Todėl geriau net ne *žmona*, o *pati*, ne *pasaga*, o *pasagas*, ne *debesis*, o *debesys* ir t.t. Čia, gyvojoje žmonių kalboje, glūdinčios neišsenkamos gyvybės trykstančių išraiškos priemonių versmės dosniai maitina profesoriaus – pasakų bei kelionių aprašymų vertėjo sakinį, šio leksiką, sintaksę: „Prieš karalaitės akis tvanksojo visoje savo gražybėje plačiausia jūra“ – šit pavyzdys, kokių dešimtimis randame vertimų puslapiuose ir kurie rodo, kur klausia patarimo vertėjas, imdamas žodį, žodžių junginį, formą, sintaksinę konstrukciją. Čia, šnekamosios kalbos versmėse, randa ir dar retesnę, bet labai reikalingą žodį, kurio negebėdavome pavartoti, nes gal net neįtardavome išvis jį esant. Tarkime, veiksmąžodį *trukinti*: „Šeimininkas buvo linksmo būdo, savo pasakojimais mokėjo svečią trukinti lig vidurnakčio“; veiksmąžodį *atsveikinti*: „Jaunikaitis galvos linktelėjimu jį atsveikino, ir tarė...“ Panašių pavyzdžių galima išrašyti nemaža, tik geriausiojo žodžio ieškojimas ir atradimas profesoriaus J. Balčikonio pasakų vertimuose – ne šio straipsnio tema.

Čia tenorėčiau pridurti pluoštelį stilistinių taisyminių, neįėjusių į skelbiamųjų skaičių, nes jie terašyti ranka (pieštuku) tarp kurių ne kurių jau spausdintos knygos eilučių, prieš dovanojant šią padėjusiam skaityti korektūrą. Tai arba paties vertėjo susigriebta, kas buvo išslydę iš akių verčiant ar peržiūrint vertimą, arba atstatyta, ką buvo pakeitęs redaktorius.

Taigi „Tūkstančio ir vienos nakties“ pasakose:

„Mardžana nepamiršo, ką buvo liepęs Ali-Baba. Pirmiausia ji suieškojo jam skalbinius ir padavė nunešti vienai vergei, kuri dar nebuvo atsigulus (= ... vergei, dar buvusiai neatsigulus“).

⁶ Balčikonis J. Rinkiniai raštai. – V., 1978, t. 1, p. 106.

⁷ Ten pat, p. 106.

Ne *kuri* ... konstrukcija – ne pažyminio šalutinio sakinio, o dalyvinė... *dar buvusiai neatsigulus*, nes pirmoji perteiktų ne visai tą informaciją, be to, čia pavartota kiek knygiškai. Antra, reikia neiginio ne veiksmazodžiui *būti*, o veiksmazodžiui *atsigulti*.

O ir apskritai gal nebus iš kelio paminėjus J. Balčikonį tos hipotaksinės pažyminio šalutinio sakinio konstrukcijos, dabar, pasakytume, taip agresyviai daugiur besireiškiančios, privengus, matyti, įtarus šią ne visur sutinkant su „gyvosios kalbos dvasia“. Ta proga – vienas kitas pavyzdys. Tiek „Broliai Grimai“, tiek Anderseenas pasaką linkę pradėti sakiniu su „*kuris*“ konstrukcija. „Es war einmal eine Frau, die sich ein ganz kleines Kind wünschte...“; „Vor Zeiten war ein Schneider, der drei Söhne hatte und nur eine einzige Ziege“; „Mit den feinen Händen griff sie in die häßlichen Nessel, die waren wie Feuer“. Vertėjas tokią pasaką pradeda: „Gyveno kartą moteriškė, ji labai norėjo turėti mažą vaiką...“; „Gyveno kartą siuvėjas, turėjo tris sūnus ir tik vieną ožką“; „Ji ėmė rauti savo dailiomis rankomis dilgynes, tos ją degino kaip ugnis“. Šalutinį sakinį čia tankų metų keičia dalyvine konstrukcija, paprasta sakinio dalimi, bet itin linkęs prabilti į skaitytoją „*tas, ta*“ ... konstrukcija. Dar palyginkime Brolių Grimų pasakos „Brėmų miesto muzikantų“ pabaigą:

Ach, in dem Haus sitzt eine greuliche Hexe, die hat mich ihren langen Fingern mir das Gesicht zerkratzt; und vor der Tür steht ein Mann mit einem Messer, der hat mich ins Bein gestochen; und auf dem Hof liegt ein schwarzes Ungetüm, das hat mit einer Holzkrule auf mich losgeschlagen; und oben auf dem Dach, da sitzt, der Richter, der rief: „Bringt mir den Schelm her“.

Namuose yra baisi ragana, griebė ji man su nagais ir sudraskė veidą; o prie durų stovi žmogus su peiliu, jis man blauzdą perpjovė; kieme guli juoda baidyklė, ta man kad davė su vėzdu, ko galą negavau; o ant stogo sėdi teisėjas, tai tas liepė mane sugauti ir jam nuvesti.

Bet grįžkime prie paliktos minties gijos – prie arabų pasakų:

„Ali-Baba nusekė Mardžaną (= su Mardžana)“. Matyt, reikia iškelti aiškėn draugės aspektą: juk ne tas pat nusekti ką ir nusekti su kuo.

„Naktį atšnypštė baisioji gyvatė, ėmė šliaužioti iš visų pusių aplink mano laužą, bet pro (= per) šakas ir aštirus spyglius negalėjo manęs pasiekti“. *Per?* Kodėl? Dėl to, kad reikia nusakyti ne pro ką nebuvo galima pralįsti, o per ką negalima buvo pasiekti.

„Buvome baisiai nuvargę (= išvargę), nebegalėjome pavilkkti kojų, sugulėm ir kietai užmigom“; išvargę, ne nuvargę; nuvargti buvo per mažą.

„Žvejys matė plaukiant (= plaukant) po vandeniu daugybę žuvų...“; plaukiant, nes reikia nusakyti veiksmą buvus kartotinį.

„Žvejys vedė kelią. Netrukus jie prijojo tą (= tokį) kalną...“; Tokį, nes prieš tai buvo: „Sultonas pasišaukė tą žvejį ir išklausinėjęs, kur jis sugavo žuvis, sėdo

su visais savo kiemo vyrais ant arklių ir liepė joti į tą vietą“. Tas kalnas – netikslī informacija; juk čia reikia pasakyti:... prijojo kažkokį nepažįstamą kalną, vieną kalną.

„– Mane šiurpas ima pagalvojus, kokia ištiktų jūsų didybę (= galesą) nelaimė, jei fėja savo kerštais uždegtų princui piktą norą nuversti jus nuo sosto...“; Ne didybė, o galesa... Didybė, matyt, neturi žmonių kalboje vartojimo tradicijos.

„Aš leisiu savo dukterį už tavo sūnaus, jei jis man atsiųs keturiasdešimt auksinių padėklų, pilnų tokių pat brangiųjų akmenų, kokių dabar atnešei. Tuos akmenis turi atnešti keturiasdešimt juodųjų (= juodų) vergų, iš kurių kiekvienas tegu vedasi baltąjį (= baltą) vergą...“; Kam vartoti – šalia brangiųjų akmenų – ir vergų pažymiųjų įvardžiutines formas? Juk čia tereikia paprasto požymių nuskaidymo: nereikia nei išskyrimo, nei pabrėžimo.

„Tuo laiku Aladinas atsigavo iš baimės ir tarė:

– Ką gi aš turiu daryti? Prašom sakyti (= sakyti)?“; Vartojama sutrumpėjusi forma, nes ši būdingesnė šnekamajai kalbai, be to, palikus pilną sakyti formą, kartotųsi -ti: daryti – sakyti – ir būtų lyg ir kokia monofoninė orkestruotė.

Toliau – dar pluoštelis taisyčių be kokių aiškinimų:

– Ką, mano karaliene, – tarė princas, – sakai, tas Skaibaras tavo brolis? Kad ir kažkoks jis būtų baisus, aš jį gerbsiu ir mylėsiu kaip artimiausią savo (= mano) giminę!“

„– Dabar eik, vaike, ir daryk, kaip aš sakiau, – tarė žynys! – Mes abu būsim turtingi visą savo (= mūsų) gyvenimą“.

„Apvilko jį karališkais drabužiais, pasodino ant sosto ir prisiekė jam savo ištikimumą (= ištikėjimą)“.

„Vieta, kur mane paukštis atnešė, buvo iš visų pusių apsupta debesimis (= debesius) remiančiais kalnais...“

(Plg.: K. Donelaičio:

„Gervins, ik *debesių* juodų dyvinai kopinėdams...“)

„Eidamas aš mindžiau po savo kojų deimantus ir nei nepagalvojau bent vieną jų (= iš jų) pakelti“.

Šią profesoriaus J. Balčikonio minčių apie stilių ir tame veiklos bare išvartytos vagos apžvalgėlę baigsiu vienu J. Jablonskio pamokymu: „Turime mokyti ne tiek gramatikos terminų, kiek **gyvųjų kalbos dalykų**“ (mano pabr. – J. P.). Iš tikrųjų J. Balčikonis neparasė nei gramatikos vadovėlio, nei stilistikos, nei vertimo vadovėlio, bet ir iš dėstytojo tribūnos, ir recenzijomis, vertimais bei kitokia savo veikla visą laiką mokė „gyvųjų kalbos dalykų“. Tarp šių gana ženkli vieta pridera ir stiliui.

Ю. БАЛЬЧИКОНИС О СТИЛЕ

Резюме

Профессор Юозас Бальчиконис не оставил нам специальных исследований по литовской стилистике, тем не менее к стилю и связанным с ним вопросам он обращался во многих своих работах. Наиболее ясно и полно свою точку зрения на стиль он изложил в полемике с литовским писателем Б. Сруогой (1927). В качестве главной предпосылки хорошего стиля им в первую очередь выдвигаются грамматическая, словообразовательная правильность речи и соблюдение закономерностей развития языка. Стиль не отделим от языка. Поэтому без правильной речи немыслим и хороший стиль, который при всем многообразии своих форм и проявлений не может выходить за рамки, установленные системой языка. Наряду с этим в языковедческом наследии Ю. Бальчикониса нередки суждения и замечания о важности языкового чутья для восприятия стилистической окраски и оттенков слова, нюансов его семантики. Существенными качествами стиля, по мнению профессора, являются логичность изложения, ясность выражения. Об этом говорится в статье „Почему надо хорошо знать свой язык“. Из всех требований, предъявляемых Ю. Бальчиконисом к хорошему стилю, на первый план в его учении выдвигается требование уметь выражаться живо, ибо „неживое не может быть хорошим“. Какая речь считается живой и какая неживой, — об этом наиболее полно мы узнаём из его рецензий на литературные произведения литовских писателей и литовские переводы произведений мировой литературы, а также из правленных им литовских текстов других стилей (особенно периодической печати). Говорить хорошим стилем — это значит, согласно Ю. Бальчиконису, держаться по возможности ближе к живой народной речи, учиться у нее, следовать ее лучшим образцам. Данного принципа тщательно придерживался сам профессор как в оригинальных своих работах, так и в переводах сказок („Тысяча и одна ночь“, братья Гримм, Х. Андерсен, Ш. Перро) и художественных произведений других жанров. Его многочисленные переводы представляют собой прекрасную школу не только правильной и живой речи, но и хорошего стиля.